

**Голові спеціалізованої вченої ради
ДФ 20 051.051
Прикарпатського національного
університету імені Василя Стефаника**

**докторові педагогічних наук,
професорові
Стинській Вікторії Володимирівні
(76018, м. Івано-Франківськ,
вул. Шевченка, 57)**

РЕЦЕНЗІЯ

доктора педагогічних наук, професора, професора кафедри початкової освіти Прикарпатського національного університету імені Василя Стефаника Білавич Галини Василівни на дисертаційну роботу Паски Тараса Валерійовича «Розвиток гуцульщинознавства в системі національної освіти і виховання дітей та молоді (кінець ХХ – початок ХХІ ст.)», подану на здобуття ступеня доктора філософії з галузі знань 01 Освіта/Педагогіка зі спеціальності 011 Освітні, педагогічні науки

Актуальність дисертаційної роботи

Сьогодні українська педагогічна наука переживає складний етап розвитку й пошуку нових наукових парадигм, інноваційних моделей освіти, активізації процесу нагромадження історико-педагогічних знань, осмислення досвіду новаторських освітньо-педагогічних процесів історичного минулого тощо. Цей процес відбувається на тлі наростання наукових дискурсів і має не лише теоретико-методологічне, але й важливе практично-орієнтоване спрямування. Тому дослідження науково-педагогічної діяльності провідних представників української освіти, науки, культури є актуальним як з точки зору збагачення української національної педагогіки, усвідомлення творчих надбань і подальшого використання наукової спадщини попередніх поколінь учених-педагогів, так і в контексті встановлення історичної справедливості стосовно тих науковців,

діяльність яких унаслідок певних обставин поки що докладно не висвітлювалася і які зробили вагомий внесок у розвиток національної освіти і виховання дітей та юнацтва за новітньої доби незалежності України. З огляду на це рецензована дисертаційна робота є своєчасною та актуальною. Вона не випадково з'явилася сьогодні, коли в українській історико-педагогічній науці простежуємо біографічне пожвавлення, коли недалеке минуле (у нашому випадку – кінець ХХ сторіччя) уже осмислюється, оцінюється, порівнюється із сучасним крізь життєписи відомих освітніх учених-педагогів, що, завдяки власним життєвим і творчим успіхам, стали репрезентантами означених історичних періодів, окремих моделей розвитку національного шкільництва.

Зв'язок роботи з науковими програмами, планами, темами

Доцільність вибору теми та її актуальність підтверджує й той факт, що дисертаційне дослідження є складником науково-дослідницької роботи кафедри педагогіки та освітнього менеджменту імені Богдана Ступарика Прикарпатського національного університету імені Василя Стефаника «Історико-педагогічні проблеми навчання і виховання у системі безперервної освіти» (державний реєстраційний номер – 0108U009122).

Обґрунтування обраної теми дисертації є методологічно, теоретично та технологічно переконливим, а сукупність завдань для її розв'язання сприяє розкриттю проблеми та досягненню мети дослідження. Її важливість актуалізується низкою чинників, з-поміж яких – зростання інтересу як учених, так і педагогів до вивчення феномена українського народознавчого руху за доби відновлення незалежності України, практичного досвіду впровадження регіонального етнографічного компонента в закладах освіти Карпатського регіону, необхідність науково обґрунтувати вплив гірського середовища на розвиток і виховання дітей та юнацтва, формування його світогляду в контексті забезпечення сталого розвитку Гуцульщини, унікальність авторської концепції П. В. Лосюка «Гуцульська школа», інноваційність освітніх поглядів педагога-новатора, важливість для сьогодення науково-педагогічної спадщини фундатора

гуцульщинознавства, доцільність реалізації проєкту «Гуцульська школа» як педагогічного феномену за умов розвитку Нової української школи тощо.

Найбільш вагомими результатами, отриманими в дисертаційному дослідженні

Про намагання цілісно дослідити порушену проблему свідчить низка напрацювань здобувача. За результатами комплексного аналізу розвиток гуцульщинознавства в системі національної освіти і виховання дітей та юнацтва хронологічно досліджуваного періоду дисертантом: схарактеризовано історіографію дослідження порушеної в дисертації наукової проблеми, систематизовано широкий комплекс різновидових джерел, проаналізовано концептуальні засади проблеми української гуцульської школи та розвитку сучасного гуцульщинознавства; усебічно висвітлено життєвий і творчий шлях, наукові здобутки ученого-педагога Петра Васильовича Лосюка в контексті розвитку української освіти, представлено науково-педагогічний портрет фундатора гуцульщинознавства; обґрунтовано освітньо-виховні можливості використання педагогічного потенціалу гуцульської етнокультурної спадщини в системі національної освіти і виховання дітей та юнацтва; з'ясовано організаційно-педагогічні засади розбудови гуцульської школи як регіональної української національної, проаналізовано експериментальну й пілотну діяльність освітніх закладів досліджуваного регіону із упровадження гуцульщинознавства в систему освітньо-виховної роботи. Вивчення доробку Т. В. Паски (дисертації, опублікованих праць) свідчить про наявність авторського підходу до висвітлення обраної наукової проблеми. Виклад основного матеріалу дисертації змістовний, логічний, послідовний, зміст роботи відповідає поставленим завданням, а суть проблеми, що досліджується, – темі дисертації, якість якої забезпечується передовсім її науковою новизною та вагомим практичним значенням.

Наукова новизна полягає не тільки в тому, що здобувач уперше в українській історико-педагогічній науці глибоко, цілісно, усебічно проаналізував розвиток гуцульщинознавства наприкінці ХХ – на початку ХХІ ст. в освітньому вимірі трьох частин Гуцульщини – Галицької, Буковинської, Закарпатської, здійснив класифікацію регіональних навчальних програм із гуцульщинознавства,

систематизував і схарактеризував діяльність близько 30 моделей навчально-виховних систем гуцульських шкіл, узагальнив їхні спільні риси та виокремив особливості педагогічних технологій кожної, увів до наукового обігу корпус різновидових джерел, зокрема й матеріали Верховинського, Надвірнянського районних державних архівів, Івано-Франківського, Чернівецького та Закарпатського обласних інститутів післядипломної педагогічної освіти, обласних управлінь (департаментів) освіти і науки та районних відділів освіти Гуцульського регіону, українські періодичні видання та періодику української діаспори, актуалізував науковий здобуток на ниві гуцульщинознавства П. В. Лосюка, запропонував власну періодизацію основних етапів розвитку сучасного гуцульщинознавства у 1985–2015 рр., здійснив комплексне дослідження діяльності фундатора сучасного гуцульщинознавства, а й окреслив перспективні напрями розвитку гуцульщинознавства та формування інноваційного освітнього середовища в Гуцульському регіоні. Ці та інші істотні результати наукового пошуку кваліфікуємо як особливо вагомі, що претендують на подальше вивчення, аналіз та узагальнення. Важливо підкреслити, що, аналізуючи педагогічну персоналію П. В. Лосюка, дисертант використав широкий комплекс джерел, зокрема й інтерв'ювання очільника Яворівської школи, осіб, які близько знали педагога, його соратників, що уможливило розкрити зміст науково-педагогічної діяльності фундатора гуцульщинознавства, з'ясувати сутність провідних положень його наукового здобутку й увиразнити їхнє значення для розвитку сучасного гуцульщинознавства.

Значення для науки і практики отриманих автором результатів

Дисертація Т. В. Паски має не лише наукову, а й вагому практичну цінність, містить нові, раніше не захищені положення, а сформульовані висновки є об'єктивною інтерпретацією проблеми розвитку гуцульщинознавства в системі національної освіти і виховання дітей та юнацтва (кінець ХХ – початок ХХІ ст.) і можуть слугувати, окрім іншого, для підвищення якості педагогічної освіти, удосконалення наукових досліджень у галузі педагогічної біографістики з урахуванням надбань періоду, який розглядається дисертантом у роботі. Автор на

основі пошукової діяльності та здійсненого аналізу уклав та опублікував низку розробок: «Концепція мобільного додатку «Hutsul 24» для педагогів, учнів, батьків та всіх зацікавлених гуцульщинознавством» (авторське свідоцтво ДП «Інститут інтелектуальної власності» (Укрпатент) про реєстрацію авторського права на твір № 111121, дата реєстрації авторського права 18.01.2022 р.); методичні рекомендації та силабуси навчальних дисциплін «Місцеві говірки Прикарпаття як джерело розвитку мовлення дітей» та «Етнопсихологічна культура сучасного логопеда» для студентів спеціальності 016 Спеціальна освіта (016.01 Логопедія) та ін. Матеріали здійсненого дослідження також збагатили українську педагогічну біографістику створеним педагогічним портретом Петра Васильовича Лосюка – відомого українського педагога-новатора, управлінця та реформатора освіти, ученого, фундатора гуцульщинознавства. Автор дисертаційної праці переконливо довів, що використання матеріалів дослідження може реально сприяти розв'язанню актуальних освітніх і науково-педагогічних проблем у сучасній Україні. Імпонує творчий підхід Т. В. Паски до визначення перспективних напрямів розвитку гуцульщинознавства та формування інноваційного освітнього середовища в Гуцульському регіоні.

Ступінь обґрунтованості наукових положень, висновків і рекомендацій

Аналіз змісту дисертації та 24 наукових працях, із яких: 6 статей у наукових фахових виданнях України, 2 статті у збірниках наукових праць, 1 публікація у колективній монографії, 4 статті в зарубіжних періодичних виданнях, 8 праць у збірниках матеріалів наукових конференцій, 1 наукова робота написана в рамках міжнародного стажування, 2 праці, які додатково відображають результати дослідження, є підставою для висновку про наукову обґрунтованість і достовірність одержаних результатів і висновків. Це підтверджується теоретико-методологічною обґрунтованістю вихідних положень дослідження, продуманою логікою викладу матеріалу, широтою й різноманітністю опрацьованої джерельної бази тощо. Результати дослідження належно апробовані, про що свідчить участь автора у 12 міжнародних, 10 усеукраїнських, а також перелік вишів, у яких успішно відбулося впровадження результатів наукового пошуку:

Прикарпатського національного університету імені Василя Стефаника (акт про впровадження результатів дисертаційного дослідження № 03.04-29/22 від 16.06.2022 р.); Університету Марії Кюрі-Склодовської в Любліні (Республіка Польща) (довідка про впровадження результатів наукового дослідження від 17.01.2022 р., Гуманітарний факультет, УМЦС, Люблін, Республіка Польща); Тернопільського національного педагогічного університету імені Володимира Гнатюка (акт про впровадження результатів дисертаційного дослідження № 499-33/03 від 01.07.2022 р.); Комунального закладу «Харківська гуманітарно-педагогічна академія» Харківської обласної ради (акт про впровадження результатів дисертаційного дослідження № 01-13/223 від 08.07.2022 р.).

Однією з умов успішної реалізації поставлених у дисертаційному дослідженні завдань є досконале володіння Т. В. Паскою методологією наукового пошуку, використання широкого арсеналу методів дослідження, представницька джерельна база (1276 позицій). Змістовними є 23 додатки до дисертації. Усе викладене вище уможливорює стверджувати, що дисертаційне дослідження є оригінальним, завершеним, не містить положень, які раніше захищалися, наукова праця багата на нові знахідки з історії педагогіки, краєзнавства, педагогічної біографістики тощо, характеризується достатнім рівнем наукової новизни, практичним значенням, становить реальний внесок у розвиток української історико-педагогічної науки, прогнозує можливість творчого використання результатів дослідження за умов сучасних модернізацій української освіти та науки, а також відображає належну фахову підготовку здобувача, його сформованість як сумлінного й креативного науковця. Аналіз тексту дисертації свідчить про відсутність порушення Паскою Тарасом Валерійовичем вимог академічної доброчесності за результатами перевірки дисертаційної роботи та опублікованих праць.

Дискусійні положення та зауваження до змісту дисертації

Загалом схвалюючи стратегію і тактику наукового пошуку Т. В. Паски, результати дослідження, запропоновані висновки, у вимірі наукової дискусії

вважаємо за потрібне зазначити окремі контроверсійні положення та висловити певні побажання:

1. Обґрунтування актуальності дисертаційного дослідження могли би підсилити покликання на основні освітні документи, у яких актуалізовано викладені концептуальні засади, що зумовлюють потребу в модернізації шкільної освіти, розвитку національно-патріотичного виховання учнівства, педагогічної науки, удосконаленні професійної підготовки майбутніх учителів (Закон України «Про вищу освіту» (2014), Концепція національно-патріотичного виховання дітей та молоді (2015), Концепція «Нова українська школа» (2016), Закон України «Про Освіту» (2017), Концепція розвитку педагогічної освіти (2018), Державний стандарт початкової освіти (2018) тощо), а також виокремлені здобувачем новаторські ідеї П. В. Лосюка як теоретика і практика в галузі гуцульської педагогіки, які сьогодні можуть слугувати вдосконаленню національного шкільництва, професійної підготовки майбутніх фахівців, модернізації педагогічної освіти та науки, удосконаленню інноваційної експериментально-виховної діяльності закладів загальної, позашкільної та вищої освіти.

2. Хронологічні межі дослідження, як зазначає шановний автор, охоплюють 1985–2015 рр. – період від витоків українського національного відродження, започаткування процесів демократизації і гласності, на тлі яких була розроблена концепція гуцульської школи до початку проведення реформи місцевого самоврядування (децентралізації) в Україні та утворення об'єднаних територіальних громад. Нам видається не зовсім переконливою і недостатньо обґрунтованою верхня межа дослідження, позаяк не до кінця зрозуміло, яким чином реформування місцевого самоврядування та утворення ОТГ вплинуло на розвиток ідей гуцульщинознавства в освітньому просторі Карпатського регіону.

3. Аналіз джерельної бази з досліджуваної проблеми дав змогу Т. В. Пасці виокремити низку компонентів, що формують педагогічний потенціал гуцульської етнокультурної спадщини, та проаналізувати їх. На нашу думку, з-поміж таких складників гуцульщинознавства, як гуцульські діалекти, усна народна творчість, декоративно-ужиткове мистецтво, архітектурні пам'ятки,

туристсько-краєзнавчі маршрути, етнофестивальний рух та інші, здобувач недостатньо уваги звернув на гуцульську народну педагогіку, якій фундатор гуцульщинознавства, учений-педагог П. Лосюк та інші авторитетні науковці (М. Стельмахович, Р. Скульський а ін.) відводили ключове місце як провідному чинникові розвитку особистості дитини («Народна педагогіка гуцулів є основою педагогіки гуцульщинознавства», – переконував засновник авторської гуцульської школи (Люблю тебе, Гуцульщино!: навч.-метод. посіб. / за ред. П. Лосюка, А. Григорука. Косів: Писаний Камінь, 2012. С. 201).

4. Вважаємо, що підрозділ 2.3 виглядав більш системно, якби автор чіткіше виокремив та схарактеризував ознаки авторської гуцульської школи П. В. Лосюка (наявність оригінальної ідеї, яка дає змогу досягти вагомих результатів діяльності, забезпечення її оригінальним змістом, засобами, формами та методами реалізації, добір висококваліфікованих учительських кадрів, спроможних творчо розв'язувати різноманітні педагогічні завдання, розробка авторських навчальних планів і програм, що відображають особливості авторської школи, її профіль, підготовка авторських навчальних посібників, підручників, кабінетів, лабораторій, створення авторських традицій, які властиві саме Яворівському навчальному закладу, що акумулює накопичений педагогічний досвід, тощо), а також стисло проаналізував цей процес у контексті розвитку педагогічної думки України, регіону кінця ХХ – початку ХХІ ст., представив окремі якісні та кількісні показники, що стосуються здобутків Яворівської школи у сфері організації інноваційної експериментально-виховної діяльності з розбудови гуцульської школи, виокремив науково-педагогічні ідеї педагога-новатора П. В. Лосюка для розвитку сучасного гуцульщинознавства, це уможливило виразніше розкрити генезу гуцульщинознавства в системі національної освіти і виховання дітей та юнацтва досліджуваного періоду, показати перспективність науково-педагогічних поглядів П. Лосюка за сучасних умов реформування й оновлення змісту освіти й виховання. Утім, ці аспекти можуть бути предметом окремого серйозного наукового дослідження Т. В. Паски, що черговий раз засвідчило б важливість порушеної ним наукової проблеми автором як перспективному

молодому науковцеві, вважаємо, до снаги ініціювати окремі напрями розвитку гуцульщинознавства, з-поміж яких – широка популяризація здобутків гуцульської школи як педагогічного феномену, ініціювання створення педагогічного музею Петра Лосюка в Яворівському ліцеї, згуртування творчих педагогів-новаторів навколо проєкту «Гуцульська школа та гуцульська педагогіка», укладання словника-довідника «Гуцульщинознавство в іменах» та ін.

Висловлені зауваження носять дискусійний, рекомендаційний характер і загалом не применшують науково-теоретичної і практичної значущості дисертаційної роботи.

Висновок про відповідність дисертації вимогам

Дисертаційна робота Паски Тараса Валерійовича «Розвиток гуцульщинознавства в системі національної освіти і виховання дітей та молоді (кінець ХХ – початок ХХІ ст.)», подана на здобуття наукового ступеня доктора філософії зі спеціальності 011 Освітні, педагогічні науки, є самостійною, завершеною науково-дослідницькою роботою, яка за актуальністю, науковою новизною, важливістю здобутих результатів, їх обґрунтованістю і вірогідністю, практичним значенням відповідає вимогам наказу Міністерства освіти і науки України № 40 від 12.01.2017 р. «Про затвердження вимог до оформлення дисертації» (зі змінами), «Порядку присудження ступеня доктора філософії та скасування рішення разової спеціалізованої вченої ради закладу вищої освіти, наукової установи про присудження ступеня доктора філософії», затвердженого Постановою Кабінету Міністрів України від 12 січня 2022 р. № 44 (зі змінами від 21.03.2022 р. № 341), а її автор, Паска Тарас Валерійович, заслуговує на присудження ступеня доктора філософії з галузі знань 01 Освіта/Педагогіка зі спеціальності 011 Освітні, педагогічні науки.

Рецензент:

Г. В. Білавич

доктор педагогічних наук, професор,

професор кафедри початкової освіти

Прикарпатського національного університету імені Василя Стефаника

